Mýtus o kráľovi Oidipovi

Oidipov príbeh patrí medzi najslávnejšie a najtragickejšie mýty starovekého Grécka. Začína sa v meste Téby, kde kráľ Laios a kráľovná Iokasté dostali od veštkyne strašnú predpoveď – ich syn zabije svojho otca a ožení sa so svojou matkou. Vystrašení rodičia sa rozhodli, že novorodenca sa zbavia. Prepichli mu členky a prikázali sluhovi, aby ho odniesol do hôr a tam usmrtil. Sluha to však nedokázal a zveril ho pastierovi z Korintu, ktorý ho odovzdal bezdetnému korintskému kráľovskému páru – Polybovi a Merope. Tí ho prijali ako vlastného syna a nazvali ho Oidipus, čo znamená „napuchnutonožec“, podľa rán, ktoré mal na nohách.

Roky plynuli a Oidipus vyrastal v presvedčení, že je pravým synom korintských vládcov. Keď však raz počul posmešky, že je adoptovaný, vybral sa do Delf, aby sa opýtal veštkyne na pravdu o svojom pôvode. Tá mu však neodpovedala priamo – namiesto toho mu predpovedala, že zabije svojho otca a vezme si vlastnú matku. Zhrozený Oidipus sa rozhodol nikdy sa nevrátiť do Korintu, aby sa kliatbe vyhol. Netušil, že jeho skutoční rodičia žijú v Tébach, a sa práve tam vybral.

Na ceste sa stretol so starším mužom – kráľom Laiom. Po hádke o to, kto má prednosť na úzkej ceste sa strhla bitka, v ktorej Oidipus Laiosa i jeho sprievod zabil, netušiac, že tým naplnil prvú časť proroctva. Pokračoval ďalej do mesta Téb, ktoré vtedy sužovala hrozná sfinga – bytosť s telom leva, krídlami vtáka a tvárou ženy, ktorá každého, kto neuhádol jej hádanku, zabila. Oidipus hádanku rozlúštil a sfinga zahynula. Tébania ho vďačne prijali za svojho kráľa a za odmenu mu dali za manželku kráľovnú Iokasté – vlastnú matku. Tak sa naplnila aj druhá časť osudu.

Roky vládol múdro a spravodlivo, až kým krajinu nepostihol mor. Veštiareň prezradila, že príčinou kliatby je neodhalený vrah bývalého kráľa Laiosa. Oidipus sa odhodlal nájsť vinníka, nevediac, že ním je on sám. Postupne, cez svedectvá sluhov a starcov, sa pravda odhalila – Oidipus zabil svojho otca a oženil sa so svojou matkou. Keď si Iokasté uvedomila, čo sa stalo, obesila sa, a Oidipus, zničený poznaním, si vlastnými rukami vypichol oči. Slepý a vyhnaný z Téb, putoval po svete, až napokon našiel útočisko v Kolóne, kde v pokojnom ústraní zomrel.

Jeho príbeh sa stal symbolom tragického osudu, ktorému sa človek márne pokúša uniknúť, a je dodnes jedným z najsilnejších obrazov ľudskej viny, poznania a neodvratnosti osudu.

Oidipovom príbehu je všetko podriadené moci **osudu** (moira). Veštba, ktorú dostali jeho rodičia, sa naplní bez ohľadu na ich snahu jej uniknúť. Z pohľadu ťažkého determinizmu to znamená, že žiaden čin, žiadne rozhodnutie nebolo slobodné – všetko bolo vopred určené súborom okolností, príčin a následkov, ktoré ani bohmi obdarený človek nedokáže zmeniť.

Oidipus je tragický príbeh aj preto, že on ako človek je presvedčený o vlastnej slobode. Verí, že môže svoj osud ovplyvniť, že rozumom a morálnym rozhodnutím sa vyhne kliatbe. To je však len ilúzia slobodnej vôle. Čím viac sa snaží uniknúť osudu, tým hlbšie sa doň zaplieta. Z filozofického hľadiska je to symbol ľudskej situácie v deterministickom svete – človek koná, volí, premýšľa, no všetko jeho konanie je predurčené okolnosťami, ktoré nemá pod kontrolou (pôvod, minulosť, prostredie, charakter - napr. je prchký a pyšný a preto za hlúposť zabije svojho otca).

Freudova interpretácia mýtu

Freud videl v mýte o Oidipovi symbolické zobrazenie nevedomých túžob a konfliktov, ktoré sú prirodzenou súčasťou ľudskej psychiky. Podľa neho Oidipus nepredstavuje len tragickú postavu z gréckej drámy, ale každého človeka, ktorý v detstve prežíva vnútorný konflikt voči rodičom.

Freud tvrdil, že malý chlapec prechádza vývinovým štádiom, v ktorom pociťuje nevedomú túžbu po matke (ako po prvej láske) a súčasne žiarlivosť a rivalitu voči otcovi, ktorý je jej partnerom a autoritou. Zabiť otca a oženiť sa s matkou je podľa Freuda nevedomé prianie dieťaťa, ktoré však v reálnom živote potláča a prenáša do iných foriem správania (napr. výber partnerov podobných rodičom, pocity viny, úzkosti, sebanenávisti). Tento jav nazval **Oidipov komplex**. U dievčat je obdoba tzv. Elektrin komplex (neskôr rozpracovaný inými psychoanalytikmi).

